

5) сприяти розвитку нестандартного мислення, творчого підходу до тих проблем, які постійно висуваються в повсякденній шкільній практиці [4, с. 3-5].

Автор зауважує, що рішення ситуативних завдань дає викладачеві досить точну інформацію про професійні якості, знання та уміння, а також про деякі індивідуальні особливості студентів. На основі аналізу наукової літератури, можна зробити висновок, що ситуативним завданням притаманні такі функції як навчальна, розвиваюча, рефлексивна, гносеологічна.

1. *Навчальна функція* ситуативних завдань спрямована на забезпечення новими знаннями. Викладач, розробляючи, відбираючи ситуативні завдання, дотримується заданої тематичної спрямованості, у нашому випадку це область комунікативної компетентності вчителя. У процесі вирішення ситуативних завдань майбутні вчителі набувають певні знання.

2. *Розвиваюча функція* ситуативних завдань спрямована на розвиток мислення у студентів. Вирішуючи ситуативну задачу, майбутні вчителі осмислюють хід рішення, намагаються продумати варіанти поведінки в заданій ситуації. Ця функція забезпечує гнучкість мислення, генерування ідей, легкість асоціювання, розвиток логічної пам'яті.

3. *Рефлексивна функція* ситуативних завдань полягає в обґрунтуванні власної рефлексивної позиції. У процесі виконання завдання студент дає власне бачення вирішення даної ситуації. Відповідно відбувається осмислення ситуації, а звідси – уточнення уявлень про себе, критичний аналіз власних дій у контексті ситуації, усвідомлення власного рівня комунікативної компетентності.

4. *Гносеологічна функція* ситуативних завдань забезпечує цілісність уявлень про комунікативну компетентність, про реальні шляхи її пізнання й освоєння, про важливість комунікативної компетентності, її структурні компоненти. Зміст ситуативних завдань завжди наповнений певними знаннями, що відносяться до того чи іншого явища. Спираючись на дослідження, що розкривають педагогічні можливості завдань, беручи до уваги аналіз їх функцій, можна зробити висновок, що рішення ситуативних завдань спрямоване на систему знань, умінь і якостей. Розглядаючи співвідношення між ситуативними завданнями й компетентністю, варто пригадати, що знання, вміння та якості і складають структуру феномена компетентності. У контексті даного дослідження ситуативні завдання відображають навчально-виховні ситуації в галузі комунікати-

вної компетентності з якими студенти можуть зіткнутися в майбутній педагогічній діяльності. Рішення ситуативних завдань дозволяє майбутнім вчителям отримувати нові знання про комунікативну компетентність, збагачувати, засвоювати й закріплювати отримані знання, коригувати їх, встановлювати взаємозв'язок між знаннями й конкретною ситуацією. У практичному плані рішення ситуативних завдань спрямоване на формування комунікативних умінь і якостей. Аналіз ситуації, яка покладена в основу задачі, дозволяє студентам відчувати себе в ролі вчителя, придбати мінімальний досвід знаходження педагогічно доцільних рішень із позиції комунікативної компетентності, що у подальшому допоможе оперативно й обґрунтовано зорієнтуватися в подібних реальних ситуаціях. Ситуативні завдання є сполучною ланкою теорії з практикою. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя, включає знання, вміння та якості, реалізовані у вирішенні ситуативних завдань, які є сферою їх застосування.

Список використаних джерел:

1. Бал Г. А. Теорія навчальних завдань : психолого-педагогічний аспект [Текст] / Г. А. Бал. – М. : Педагогіка, 1990. – 183 с.
2. Болтянска Т. О. Ситуативні завдання як засіб формування фінансово-економічного мислення студентів технікуму [Текст] : дис. ... к. пед. наук: 13.00.08 / Таїса Олегівна Болтянска. – Екатеринбург, 2006. – 230 с.
3. Дубаков А. В. Формування комунікативної компетентності студентів педвузу за допомогою ситуативних завдань [Текст] : дис. ... к. пед. наук: 13.00.08 / Дубаков Артем Вікторович. – Магнітогорськ, 2009. – 197 с.
4. Петроченко Г. Г. Ситуативні завдання у педагогіці [Текст] : навч. посібник / Г. Г. Петроченко. – Мн. : Університетське, 1990. – 223 с.
5. Равен Дж. Компетентність у сучасному суспільстві. – М. : Когіто-ЦЕНТР, 2002. – 288 с.
6. Челпанова Є. В. Педагогічні засоби актуалізації комунікативної компетентності майбутніх вчителів : дис. ... к. пед. наук: 13.00.08 / Є. В. Челпанова. – Екатеринбург, 2005.

This article is devoted to the problem of communication and communicative competence of the individual as their own communicative competence are crucial in the implementation of effective educational activities. In the sense it appears the role of solving situational problems in forming communicative competence of future teachers.

Key words: competence, competence, communication, communicative competence, situational problem.

Отримано: 19.06.2011

УДК 378.14

Л. А. Сидорчук¹, О. Г. Чорна²

¹Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

²Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено проблемі впровадженню компетентісного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів, проаналізовано підходи до класифікації компетенцій та відбулася спроба визначення основних компетенцій з безпеки життєдіяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, компетентісний підхід, компетенція, безпека життєдіяльності.

Поняття якості освіти посідає чільне місце серед основних термінів, визначених у загальних положеннях Закону України "Про вищу освіту". Якість визначається як «сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і обумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства» [3]. В якості центрального поняття відновлення та модернізації освітнього процесу виступає поняття «професійна компетентність» учителя.

Розвитку професійної компетентності вчителя присвячені роботи як вітчизняних так і зарубіжних науковців А. Андреева, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зимньої, І. Зязюна, Б. Ельконіна, Н. Кузьміної, Л. Карпової, А. Коломієць,

О. Локшиної, А. Маркової, Л. Мітіної, О. Овчарук, О. По-метун, І. Прокопенко, С. Ракова, І. Родигіної, О. Савченко, В.О. Сластьоніна, Г. Тарасенко, С. Трубачевої, А. Хуторського, С. Шишова та ін.

Професійна компетентність особистості є складним системним утворенням, основними елементами якої є: підсистема професійних знань як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; підсистема професійних умінь як психічних утворень, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; підсистема професійних навичок – дій, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; підсистема професійних позицій як сукупності сформованих установок і орієн-

тацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця; підсистема індивідуально-психологічних особливостей фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; підсистема акмеологічних інваріант – внутрішніх збудників, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [2, с. 334-335].

Отже, поняття «професійна компетентність» ширше знань, умінь і навичок, не є їхньою сумою, тому що включає всі сторони діяльності: знаннєву, операційно-технологічну, ціннісно-мотиваційну тощо. Більшість дослідників під терміном «компетентність» розуміють складну інтегровану якість особистості, що обумовлює можливість здійснювати деяку діяльність, причому мова йде саме не про окремі знання чи вміння й навіть не про сукупності окремих процедур діяльності, а про властивість, що дозволяє людині здійснювати діяльність в цілому.

Узагальнення вітчизняних і зарубіжних досліджень сутності компетентності привело до такого розуміння цього терміна: компетентність – інтегральна характеристика особистості, яка визначає її здатність вирішувати проблеми та типові завдання, що виникають у реальних життєвих ситуаціях, у різних сферах діяльності на основі використання знань, навчального й життєвого досвіду та відповідно до засвоєної системи цінностей [3].

Пометун О. зазначає, що під «компетентнісним підходом» слід мати на увазі спрямованість освітнього процесу на формування ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу, вважає автор, буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [4]. О. Пометун визначає компетентності як спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати, незалежно від ситуації, проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

Бібік Н. аналізує компетентнісний підхід в освітньому процесі як переорієнтацію «з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі» і розгляд цього результату з погляду потреби суспільством, забезпечення спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем [1].

Компетентнісний підхід зумовлює зміни у підходах до формування змісту підготовки, визначення переліку навчальних дисциплін і скорочення їх кількості у навчальних планах, визначення компетентностей з кожного предмета і формування змісту кожного предмета та підбір необхідної для навчального процесу інформації. Важливо врахувати, що формування професійних компетентностей може змінюватися, але в межах освітньо-кваліфікаційної характеристики та Концепції підготовки за спеціальністю.

Незважаючи на суттєві наукові, теоретичні й практичні розробки проблеми впровадження компетентнісного підходу до здобуття якісної освіти, її стан залишається не досить задовільним. Це стосується й компетенцій з безпеки життєдіяльності, що формуються у студентів вищих навчальних закладів.

Питання компетентнісного підходу до професійної підготовки студентів з безпеки життєдіяльності розкриваються в роботах В. Бикова, В. Бегуна, Г. Гогіташвілі, Є. Желібо, В. Заплатинського, О. Запорожця, М. Ігнатович, О. Кобилянського, В. Лапіна, О. Телешак, В. Худолей та ін.

Вивчення проблем безпеки в останнє десятиріччя набуло неабиякої актуальності. Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівця за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст», «бакалавр», оскільки є

дисципліною, що використовує досягнення та методи фундаментальних та прикладних наук з філософії, біології, фізики, хімії, соціології, психології, екології, економіки, менеджменту тощо і дозволяє випускнику вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації та їхніх негативних наслідків.

В сучасній науці обговорюються підходи до трактування терміна "компетентність", в сучасній науці обговорюються й підходи до класифікації компетенцій.

За видами компетенції можна класифікувати так: ключові, базові і функціональні. Під ключовими розуміють компетенції, необхідні для життєдіяльності людини і пов'язані з її успіхом в професійній діяльності в суспільстві. Під базовими компетенціями розуміються компетенції, що відображають специфіку певної професійної діяльності. Функціональні компетенції є сукупністю характеристик конкретної діяльності і відображають набір функцій, характерних для даного робочого місця [5].

А. В. Хуторський виділяє наступні групи ключових компетенцій: ціннісно-сміслові, загальнокультурні, навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні, соціально-трудові та компетенції особистісного самовдосконалення.

В Україні ключовими компетенціями вважаються соціальна, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна, компетентність самоосвіти і саморозвитку, компетентність продуктивної творчої діяльності [5].

Ми підтримуємо твердження, що компетентності з безпеки життєдіяльності – це інтегрований результат навчальної діяльності студентів, який базується на сумі знань, отриманих у процесі освіти з питань безпеки життєдіяльності при вивченні спеціальних дисциплін (безпека життєдіяльності, валеологія, охорона праці, цивільна оборона) та дисциплін психолого-педагогічної й фундаментальної підготовки, і виявляється у вміннях, необхідних для сучасного життя, готовності особистості діяти в різноманітних життєвих ситуаціях, здатність та готовність до досягнення більш якісного результату діяльності. Адаптивна безпека життєдіяльності – це інтегрований напрям підготовки гуманітарно-технічного спрямування, який узагальнює дані відповідної науково-практичної діяльності [6, с. 97].

Зауважимо, що при класифікації та конкретизації основних компетенцій з безпеки життєдіяльності обов'язково повинні враховуватись ситуації та проблеми, які склалися в суспільстві на даному етапі його розвитку.

О. Телешак пропонує умовно класифікувати всі компетентності, що формуються у процесі освіти з безпеки життєдіяльності, на три групи: особистісні, соціальні, функціональні. При цьому О. Телешак поділяючи особистісні на: загальнокультурні (світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації); здоров'язберігаючі (знання та дотримання норм здорового способу життя, знання небезпеки паління, алкоголізму, наркоманії, СНІДу; знання й дотримання правил особистості та загальної гігієни, свобода й відповідальність вибору способу життя); 3) самовдосконалення, саморозвитку; 4) інтеграції (структурування знань, ситуативно-адекватна актуалізація знань) [6, с. 98].

При цьому потрібно зауважити, що **загальнокультурні** компетенції охоплюють:

- ✓ культуру безпеки і усвідомлення того, що питання безпеки й збереження навколишнього середовища розглядаються як найважливіші пріоритети в житті й діяльності кожної людини;
- ✓ знання сучасних проблем безпеки життєдіяльності; визначення головних завдань безпеки життєдіяльності;
- ✓ опанування моделі культури безпеки та поведінки в умовах різноманітності світу і людської цивілізації в її технологічному розвитку;
- ✓ вміння оцінити середовище перебування щодо особистої безпеки та безпеки колективу; здатність приймати рішення щодо безпеки в межах своїх повноважень;
- ✓ застосування навичок культури безпеки, популяризування та прищеплювання їх у професійній та громадській діяльності тощо.

Серед **функціональних** компетентностей у галузі безпеки життєдіяльності можна виокремити:

✓ *практично-діяльнису* (сформованість знань і умінь зі здійснення безпечної діяльності; постановка й розв'язок проблемних ситуацій; інтелектуальна, дослідницька діяльність);

✓ *організаційно-управлінську* (обґрунтування та методичне забезпечення проведення навчання з питань безпеки життєдіяльності; вміння надати допомогу та консультації з практичних питань безпеки життєдіяльності);

✓ *технологічну* (наявність знань, умінь та навичок, пов'язаних із використанням технічних засобів; уявленнє про позитивний та негативний вплив техносфери на життєдіяльність людини);

✓ *педагогічно-консультативну* (обґрунтування та методичне забезпечення проведення навчання серед учнівського та педагогічного колективів з питань безпеки життєдіяльності; вміння надати допомогу та консультації учням та працівникам з практичних питань безпеки життєдіяльності та при умовах надзвичайних ситуаціях) тощо.

Соціальні компетенції у студентів формуються під час різних форм колективної діяльності (ми більш схилиємось до роботи в міні-групах при виконанні лабораторних робіт). Означаючи соціальні компетенції мають на увазі здатність, уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації й упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності, уміння задовольняти бажання, спираючись на норми. Соціальні компетенції поділяємо на:

✓ *комунікативні* (здатність виконувати різні ролі та функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими; визначати мету комунікації, вміння емоційно налаштовуватися на спілкування з іншими);

✓ *соціально-практичні* (брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання; спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати проекти у сфері безпеки життєдіяльності).

Подана класифікація виступає тільки початковим етапом створення системи професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності майбутнього вчителя. З огляду на вище сказане та на сучасні проблеми людства з безпеки життя, видно що пріоритетним напрямом в системі вищої освіти на сьогодні обґрунтовано виступає компетентісний підхід до вивчення безпеки життєдіяльності майбутніми фахівцями.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Компетентісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : „К.І.С.”, 2004. – (Бібліотека з освітньої політики). – С. 45–50.
2. Психологія и педагогика : учебное пособие / под ред. А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2002. – 585 с.
3. Закон України "Про вищу освіту". – К. – №2984-III, із змінами від 19 січня 2010 р.
4. Пометун О. Теорія і практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : "К.І.С.", 2004. – (Бібліотека з освітньої політики). – С. 16–25.
5. Професійна компетентність учителя та культура мислення учнів. – Режим доступу: <http://www.osvita.ua/school/technol/1913>.
6. Телешак О.А. Компетентісний підхід як засіб підвищення рівня підготовки студентів з безпеки життєдіяльності // Наукові праці Донецького національного технічного університету. – Серія: Педагогіка, психологія, соціологія. – Випуск №6. – 2009. – С.96–100.

The article is devoted a problem to introduction of the competencies going near professional preparation of future teachers, going is analysed near classification of jurisdictions and the attempt of determination of basic jurisdictions took a place from safety of vital functions.

Key words: professional competence, competencies approach, jurisdiction, safety of vital functions.

Отримано: 16.05.2011

УДК 378.14

Н. С. Сичевська

Вінницький кооперативний інститут

ПОЄДНАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО, ДІЯЛЬНІСНОГО ТА ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДІВ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ КОЛЕДЖІВ

У статті розглядається проблема формування фахової компетентності майбутніх техніків-технологів ресторанного господарства. Показано, що вона може бути вирішена тільки шляхом комплексної перебудови освітнього процесу в коледжі, що включає перегляд змісту та методів навчання професійно-орієнтованих дисциплін, активізацію самостійної роботи студентів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, компетенції, діяльнісний та особистісно орієнтований підхід.

Однією з характерних ознак сучасного етапу розвитку професійної освіти є підготовка робітників і фахівців у галузі ресторанного господарства, яка інтенсивно розвивається в умовах ринкової економіки України. За даними Держкомстату України оборот ресторанного господарства за січень-жовтень 2010 р. проти січня-жовтня попереднього року збільшився на 2,4% і склав 14,3 млрд. грн.

Асоціація ресторанного бізнесу України повідомляє, що в останні роки темпи розвитку ресторанного бізнесу коливаються в межах шістдесяті – ста відсотків на рік. Такі дані відносяться і до столиці, де начебто ринок дійшов до свого насичення. Бізнес-довідник Києва містить інформацію про понад 600 закладів громадського харчування, при тому, що за радянських часів їх налічувалося близько вісімдесяти. Тим не менш, така кількість місць громадського харчування в шість-сім разів менша, ніж у Москві, а в порівнянні з Парижем – у сорок разів. Офіційні дані говорять про те, що ресторанний бізнес України розвинений лише на 10%, аз наявних шести сотень ресторанів, добре йде робота тільки у половини. Це говорить про жорстку конкуренцію, проте поява вільних ринкових відносин під-

штовхнула багатьох підприємців пов'язати свій бізнес зі сферою громадського харчування. За короткий період часу були відкриті сотні закусочних, кафе, ресторанів. Сьогодні можна говорити про розвинену інфраструктуру закладів, що задовольняють різні потреби клієнта – від бажання перекусити „нашвидкуруч” до проведення корпоративних святкування або ділових переговорів.

У ринкових умовах господарювання, появи великої кількості середніх і малих підприємств харчової промисловості виникла потреба в професійно-мобільних, висококваліфікованих робітниках і різнобічно освічених фахівцях, здатних до творчої та ініціативної професійної діяльності, швидкої адаптації до виробничих умов, що постійно змінюються.

Сьогодні більшість освітніх установ дають майбутньому фахівцю жорстку систему знань, умінь і навичок, виключаючи формування потреби в самореалізації, професійному становленні, не враховуючи сучасні вимоги професійного середовища. Даний підхід не забезпечує соціальний захист випускників, не готує їх до протистояння умовам ринку, основою якого є суперництво, витримати яке може тільки конкурентоспроможний фахівець.